

ISLOMIY FINTEXNING AYOLLAR MOLIYAVIY FAOLLIGINI OSHIRISHDAGI O'RNI

Muhiddinova Gavhar

O'zbekiston Bank-moliya akademiyasi, magistrant

Annotatsiya. Tezida islomiy moliya tamoyillariga asoslangan raqamli xizmatlarning ayollar moliyaviy ishtirokini kengaytirish imkoniyatlari ko'rib chiqiladi. Manbalar tahlili asosida masofaviy xizmat, shartnomalar shaffofligi va ehtiyojga mos moliyalashtirishning ahamiyati yoritiladi. Moliyaviy faollikni hisobga egalik, muntazam foydalanish va mablag' ustidan mustaqil qaror qabul qilish orqali baholash taklif etiladi.

Kalit so'zlar: islomiy fintex, moliyaviy inklyuziya, ayollar tadbirkorligi, raqamli moliya, murabaha, moliyaviy savodxonlik.

Mavzuning dolzarbligi va tadqiqot maqsadi

Ayollarning moliyaviy xizmatlardan foydalanishi daromadni boshqarish, jamg'arish va tadbirkorlikni rivojlantirish uchun muhimdir. Biroq hisob ochishning o'zi iqtisodiy mustaqillikni ta'minlamaydi: ayol hisobdan foydalana olishi va mablag' sarfi bo'yicha qarorlarda ishtirok etishi kerak. Raqamli xizmatlar masofa va vaqt bilan bog'liq to'siqlarni kamaytirishi mumkin, lekin telefon, internet va zarur ko'nikmalar mavjud bo'lmasa, ularning imkoniyati cheklanadi.

Islomiy fintex islomiy moliya tamoyillarini raqamli texnologiyalar bilan birlashtiradi. Ushbu xizmatlar diniy-axloqiy talablariga mos moliyaviy mahsulot izlayotgan ayollar uchun qo'shimcha imkoniyat yaratishi mumkin. Tadqiqotning maqsadi — islomiy fintexning ayollar moliyaviy faolligiga ta'sir mexanizmlarini nazariy jihatdan tahlil qilish va amaliy baholash mezonlarini taklif etishdir.

Tadqiqot usuli

Tezis Jahon banki, Xalqaro valyuta jamg'armasi va CGAP materiallari asosidagi nazariy-tahliliy yondashuvga tayangan. Moliyaviy kirish, foydalanish va <https://confirms.com/>

mustaqil qaror qabul qilish tushunchalari qiyoslandi; islomiy moliya vositalari ehtiyoj hamda tavakkal nuqtayi nazaridan umumlashtirildi. Birlamchi so'rov yoki tajriba o'tkazilmagan. Shu sababli xulosalar sababiy ta'sirning empirik isboti emas, keyingi tadqiqot uchun takliflardir.

Asosiy tahlil

Jahon banki sharhiga ko'ra, past va o'rta daromadli iqtisodiyotlarda ayollarning hisobga egaligi 2021-yildagi 66 foizdan 2024-yilda 73 foizga, rasmiy jamg'arish ulushi 22 foizdan 36 foizga oshgan. Raqamli to'lov qilish yoki qabul qilish ulushi esa 50 foizdan 58 foizga yetgan [1; 2]. Bu ko'rsatkichlar umumiy moliyaviy inklyuziya holatini tavsiflaydi; ularni islomiy fintexning bevosita natijasi yoki O'zbekistonning alohida statistikasi sifatida talqin qilish mumkin emas.

Islomiy moliyada foizga asoslangan qarz munosabatlari, haddan tashqari noaniqlik va qimor tusidagi operatsiyalar cheklanadi; bitimning iqtisodiy mazmuni va real faoliyat bilan bog'liqligi muhim [3]. Barcha vositalar bir xil ishlamaydi: murabaha savdo, ijara aktivdan foydalanish, mushoraka esa sheriklik munosabatidir. Raqamlashtirish ushbu farqlarni bekor qilmaydi.

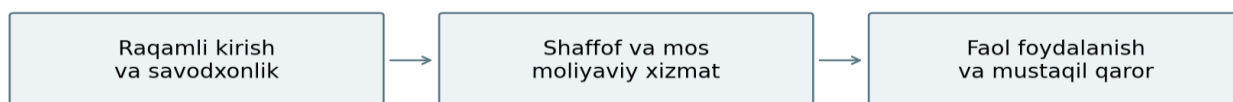
1-jadval. Ayollar ehtiyojiga mos islomiy moliya vositalari

Vosita	Qo'llanish imkoniyati	Muhim shart
Murabaha	Uskuna va xomashyoni ustama bilan sotish.	Yakuniy narx va to'lov jadvalining aniqligi.
Ijara	Ishlab chiqarish uskunasiidan foydalanish.	Mulkdor va foydalanuvchi majburiyatlarining belgilanishi.
Mushoraka	Tadbirkorlikka sheriklik	Foyda va zarar

	kapitalini jalb etish.	taqsimoti hamda hisobdorlik.
Qarzi hasan	Kichik ehtiyojlar uchun foizsiz qaytariladigan yordam.	Qaytarish imkoniyati va fondning davomiyligi.

Manba: [3; 4] asosida umumlashtirildi. Jadval konseptual taqqoslashdir.

Ayollar moliyaviy faolligini kengaytirishda uch mexanizm muhim. Birinchisi, masofadan ariza berish va operatsiyalarni bajarish orqali vaqt sarfini kamaytirishdir. Ikkinchisi, xarajatlar hamda majburiyatlarni sodda tilda ko'rsatib, ongli tanlovni qo'llab-quvvatlashdir. Uchinchisi, muvofiqligi tekshirilgan mahsulot orqali diniy talablarni muhim deb biladigan foydalanuvchilarning ishonchini kuchaytirishdir. Ushbu mexanizmlar birgalikda ishlashi mumkin, biroq natija foydalanuvchi sharoitiga bog'liq.

1-rasm. Moliyaviy faollikni oshirishning konseptual mexanizmi.

Mualliflik umumlashtirishi; sababiy ta'sirni empirik isbotlamaydi.

Amaliy takliflar va xulosa

Islomiy fintexning imkoniyatlari raqamli tengsizlik, mahsulot murakkabligi va ma'lumotlar xavfsizligi bilan cheklanadi. Oilada umumiy telefon ishlatilishi hisob maxfiyligiga ta'sir qilishi, raqamli operatsiyalar tarixining qisqaligi esa avtomatik baholashda ayrim ayollarni noqulay holatga tushirishi mumkin. Foizli qarzdan foydalanilmasligi xizmatning bepul ekanini anglatmaydi: savdo ustamasi, ijara haqi va xizmat xarajatlari ham mijoz budjetiga mos bo'lishi kerak.

O'zbekiston sharoitida ehtiyojlari aniqlangan ayollar guruhi uchun kichik sinov dasturini ishlab chiqish taklif etiladi. Unda sodda interfeys, mahsulotga oid

moliyaviy savodxonlik mashg'ulotlari, tushunarli to'lov jadvali va shikoyatlarni hal etish kanali nazarda tutilishi lozim. Xizmatni joriy etishdan oldin huquqiy talablar va shariatga muvofiqlik alohida tekshiriladi. Ushbu takliflar mamlakatdagi mavjud mahsulotlar yoki amaldagi bozor hajmi haqidagi da'vo emas.

Baholashda ochilgan hisoblar soniga qo'shimcha ravishda oxirgi 90 kundagi faol foydalanish, muntazam jamg'arish, moliyaviy qarorlardagi ishtirok, jami xarajat yuki va shikoyatlarning hal etilishi kuzatilishi taklif qilinadi. Boshlang'ich ko'rsatkichlarni 6 va 12 oydan keyingi natijalar bilan taqqoslash hamda imkon qadar o'xshash taqqoslash guruhidan foydalanish natijalarni aniqroq talqin qilishga yordam beradi. Bu davrlar tadqiqot dizayni uchun taklif etilgan, kuzatilgan natijalar emas.

Xulosa qilib aytganda, islomiy fintex ayollarning moliyaviy faolligini oshirishga xizmat qilishi mumkin, ammo buning uchun texnologik qulaylik, mahsulot shaffofligi va foydalanuvchi himoyasi birgalikda ta'minlanishi zarur. Asosiy natija ayolning hisobga ega bo'lishi bilan cheklanmay, undan muntazam foydalanishi va mablag' yuzasidan mustaqil qaror qabul qilishida namoyon bo'ladi. Ushbu bog'lanishlarning kuchi va yo'nalishini mahalliy empirik tadqiqotlarda tekshirish talab etiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. World Bank. The Global Findex Database 2025. <https://www.worldbank.org/en/publication/globalfindex>
2. Bonfert, A. T., Norris, A. (2025). More women have financial accounts, yet equal access and use remain works in progress. World Bank Data Blog, 11 November. <https://blogs.worldbank.org/en/odata/more-women-have-financial-accounts--yet-equal-access-and-use-rem>
3. International Monetary Fund. The IMF and Islamic Finance. <https://www.imf.org/external/themes/islamicfinance/index.htm>
4. CGAP. (2008). Islamic Microfinance: An Emerging Market Niche. <https://www.cgap.org/research/publication/islamic-microfinance-emerging-market-niche>

ф